

Ersättning vid expropriation

Till civilutskottet

Civilutskottet gav den 15 april 2010 miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2009/10:162 Ersättning vid expropriation och en följdmotion.

Miljö- och jordbruksutskottet yttrar sig över propositionen och motion C12 (s, v, mp) i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utskottets överväganden

Propositionen

I propositionen lämnas förslag som innebär höjningar av den ersättning som betalas vid expropriation och andra åtgärder där fastigheter tas i anspråk med tvång. Förändringarna avser ersättningsbestämmelserna i expropriationslagen (1972:719) och i de andra lagar som hänvisar till dessa bestämmelser. I propositionen föreslås att expropriationslagens presumptionsregel, som begränsar rätten till ersättning för s.k. förväntningsvärden, upphävs. Därigenom kommer ersättningen vid expropriation att bestämmas närmare fastighetens marknadsvärde och omfatta även den del av marknadsvärdet som beror på förväntningar om en ändring av fastighetens tillåtna användningssätt. I propositionen föreslås vidare att det inte längre ska vara möjligt att göra något s.k. toleransavdrag från expropriationsersättningen eller från skadestånd enligt miljöbalken för miljöskada. I sådana fall ska ersättningen fortsättningsvis motsvara hela den ersättningsgilla skadan. Slutligen föreslås att det ska göras ett schablonpåslag på expropriationsersättningen med 25 % av fastighetens marknadsvärde eller marknadsvärdesminskning.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet anför att skyddet för äganderätten bör vara starkt. Som anförts i propositionen bör, med beaktande av de nutida förhållandena vid expropriation och liknande tvångsåtgärder, hänsynen till äganderätten i högre grad avspeglas i den ersättning som betalas vid sådana åtgärder. Fastighetsägarnas ställning i ersättningshänseende bör därför stärkas. Större hänsyn bör tas till den ersättning som fastighetsägaren skulle ha fått vid en försäljning eller upplåtelse av fastigheten på den öppna marknaden. Utskottet vill i likhet med regeringen framhålla att grundtanken med expropriation och liknande åtgärder bör kvarstå, nämligen att olika angelägna samhällsintressen ska tillgodoses. Det finns emellertid i ökad utsträckning privata vinstintressen bakom expropriationsföretagen. En utgångspunkt för en ändrad ersättningsreglering bör därför vara att skyddet för äganderätten stärks, dock enbart så långt detta är möjligt utan att ersättningsnivåerna ger upphov till beaktansvärda negativa konsekvenser för samhällsutvecklingen. En starkt ställning för fastighetsägarna i ersättningshänseende kan få konsekvenser för möjligheterna att genomföra expropriationsföretag. Som framgår av propositionen innebär det för det allmänna del att medel får tillskjutas till berörda verksamheter, att omfördelning av medel får göras eller att ambitionsnivån får sänkas. Utskottet delar regeringens bedömning att effekterna av en reform på ett övergripande samhälls-ekonomiskt plan sammantaget emellertid blir förhållandevis måttliga.

När det gäller motion C12 (s, v, mp), i vilken schablonpåslaget på expropriationsersättningen med 25 % av fastighetens marknadsvärde avvisas, vill utskottet anföra följande. Utskottet anser i likhet med regeringen att övervägande skäl talar för att föreskriva en schablonmässig ersättning i lagen. Fastställandet av procentsatsen är givetvis i stor utsträckning en ren skälighetsfråga. Det föreslagna påslaget är tillräckligt högt för att utgöra en reell förstärkning av äganderätten. Ett lågt påslag skulle bara marginellt stärka äganderätten och är därför inte förenligt med intentionerna bakom reformen. Utskottet ansluter sig därför till regeringens bedömning att det föreslagna påslaget är rimligt.

Naturvården kan som redovisas i propositionen komma att beröras av den föreslagna generella höjningen med 25 % av löseskillingen och inträngsersättningen. Vid ett beslut om områdesskydd, t.ex. naturreservat enligt 7 kap. miljöbalken, betalar länsstyrelsen ersättning till fastighetsägaren enligt bestämmelserna i 31 kap. miljöbalken, som hänvisar till expropriationslagen. Inför bildandet av exempelvis ett naturreservat sker en förhandling med fastighetsägarna och dessa kan erbjudas att sälja sina fastigheter. Ett beslut om användningsrestriktioner kan också aktualiseras. Om fastigheten köps av staten baseras priset på ett utlåtande över marknadsvärdet. Detta värde har då bedömts utifrån helt marknadsmässiga grunder och är oberoende av ersättningsbestämmelserna i miljöbalken och expropriationslagen. Som framgår av propositionen bedöms en höjning av ersättningsnivån inte leda till några budgetära effekter när det gäller Naturvårdsverkets köp av fastigheter. Höjda ersättningar kan emellertid leda till att relationen mellan de fall där staten förvärvar marken i fråga genom köp och de fall där fastighetsägarna i stället behåller marken i sin ägo men med användningsrestriktioner, kommer att förändras. En högre ersättningsnivå kan komma att leda till att fler fastighetsägare väljer att behålla fastigheten med användningsrestriktioner i stället för att sälja den till marknadspris. En sådan relationsförändring skulle kunna leda till att en mindre areal kan skyddas med den finansiering som finns i dag. Den årliga utgiftsökningen för ersättningar kan enligt propositionen uppskattas till ca 110 miljoner kronor om den nuvarande ambitionsnivån ska upprätthållas. En procentuell höjning av ersättningsnivån kan även påverka de ersättningar som Skogsstyrelsen betalar ut vid beslut enligt 7 kap. miljöbalken om biotopskyddsområden på skogsmark. Den ökade utgiften kan uppskattas till omkring 25 miljoner kronor. De kostnader som kan tillkomma ska rymmas inom befintliga ramar. Det innebär som regeringen anför att utrymmet för att besluta om områdesskydd och biotopskyddsområden m.m. måste minska eller att en omfördelning av medel måste ske.

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning i fråga om effekterna av att införa ett schablonpåslag med 25 %. Utskottet anser, mot bakgrund av vad som anförts ovan om behovet av förändringar av ersättningsbestäm-

melserna i expropriationslagen, att lagändringen bör genomföras i denna del. Utskottet föreslår därmed att civilutskottet tillstyrker propositionen i berörd del och avstyrker motion C12 (s, v, mp).

Stockholm den 20 maj 2010

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Claes Västerteg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Claes Västerteg (c), Ola Sundell (m), Bengt-Anders Johansson (m), Carina Ohlsson (s), Sofia Arkelsten (m), Bo Bernhardsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Lars Hjalmered (m), Jan-Olof Larsson (s), Irene Oskarsson (kd), Rune Wikström (m), Wiwi-Anne Johansson (v), Helén Pettersson i Umeå (s), Erik A Eriksson (c), Tina Ehn (mp), Roland Bäckman (s) och Lars Tysklind (fp).

Avvikande mening

Effekter på naturvården (s, v, mp)

Carina Ohlsson (s), Bo Bernhardsson (s), Ann-Kristine Johansson (s), Jan-Olof Larsson (s), Wiwi-Anne Johansson (v), Helén Pettersson i Umeå (s), Tina Ehn (mp) och Roland Bäckman (s) anför:

Vi ställer oss avvisande till ett schablonpåslag på expropriationsersättningen med 25 %. Lagrådet och flera tunga remissinstanser har pekat på att förslagen kommer att leda till ökade kostnader för det allmänna, vilket kan inge betänkligheter vad gäller exempelvis möjligheterna att skydda orörd natur. Den föreslagna förändringen kommer att försvåra arbetet med att få till stånd rimliga s.k. frivilliga överlåtelse utanför domstolarna. Vi kan visserligen se behovet av en modern lagstiftning men efterlyser en klarare redogörelse av förslaget och dess konsekvenser, innan riksdagen tar ställning i denna fråga. Det vi anför med anledning av motion C12 (s, v, mp) bör ges regeringen till känna.